

SVÁBY ENIKŐ

A pártvezetők gyermekeinek óvodai ellátása, avagy élet a Rákosi Mátyás Gyermekegthonokban

*Gyermekegthon ablakába napsugárka szökken,
Vár reánk a sok kis asztal, sok kis tömzsi szék.
Mennyi pajtás jár közénk és jönnek egyre többen,
Gyermekegthon-jaj de kedves, jaj de jó, de szép!
Kinn a parkban leng a hinta, kis leányka hajtja,
Játszhatunk a friss homokban, hogyha itt a nyár.
Hancúrozni hív a pázsit, kergetőzünk rajta,
Leng a hinta, csöng a játék, és a nóta száll.
Köszönjük néked Rákosi elvtárs,
Kiért a hálánk tiszta lángja ég.
Reád ha nézünk, büszke az arcunk,
Virágot hintünk amerre mész.
Fogadjuk néked Rákosi elvtárs,
Utadra lépünk, Te vezess tovább!
Tavaszra nyíló gyermeki nőtánk,
Elébed hajlik, mint virágos ág.
(gyermekdal)*

1949-ben az óvodák a Vallás- és Köznevelési Minisztérium (VKM) hatáskörébe kerültek, s az óvónők át- és továbbképzése átalakult egyfajta céltudatos ideológiai neveléssé. Az országgyűlés 1953-ban törvényt fogadott el a kisdédóvról, amely szerint az óvoda célja „az óvodáskorú gyermekeknek a szocialista pedagógia célkitűzései szerint történő nevelése, gondozása és az általános iskolai tanulmányok előkészítése”.¹ Mindez összefüggött azzal a folyamattal, hogy a mindennapi élet legtöbb területén erőteljes ideológiai befolyásolás kezdett érvényesülni. A társadalmi tudat,

¹ 1953. évi III. törvény a kisdédóvról.

a közgondolkodás átformálására tett erőfeszítések különösen jól tetten érhetőek voltak a pedagógia területén.

Korabeli pedagógiai dokumentumok tanúsítják, hogy melyek lettek az óvodás gyermekről alkotott „hivatalos” kép jellemző karaktervonásai. Úgy tekintettek az óvodásra, mint a szocialista társadalom jövőbeli tagjára, akit céltudatos neveléssel és erőteljes ideológiai felvilágosító munkával kell felkészíteni az életre, vagyis a politika megjelent az óvodákban. A gyermek úgy jelent meg az új óvodai törvényben és a napi munkát meghatározó programokban, mint egy ideológiailag felkészült, politizáló miniatűr felnőtt.

Az *Óvodai Nevelés* nevű folyóirat egyik számában ezt írták az óvoda legfőbb feladatáról: „a munkafegyelem megszilárdítása, a munkához való jobb viszony megteremtése”. Ennek a lapnak a hasábjain a kisgyermek mint „a kommunizmus leendő építői” szerepelnek.

Mindennek alapján már elképzelhető, hogy ha ennyire fontos-sá vált a korban az egyszerű munkások gyermekeinek bölcsődei-óvodai nevelése, akkor mennyire kiemelt lehetett a kommunista pártvezetők gyermekeinek pedagógiai fejlesztése és ellátása.

A második világháború befejeződése után már 1945-ben létrehozták a pártvezetők gyermekeinek a Rákosi Mátyás Gyermekotthont. Kezdetben fő funkciója az volt, hogy a háborúban meghalt vagy eltűnt kommunista párttagok gyermekeit összegyűjtsék, és biztonságban felneveljék őket. Az idő előrehaladtával újabb igényként merült fel, hogy a nap 8 vagy akár 10 órájában a párt érdekében dolgozók gyermekeit egész napos, sőt akár bentlakásos ellátásban és oktatásban részesítsék. Ennek érdekében az MDP Központi Vezetőségének Szervező Bizottsága 1949. május 23-i ülésén elfogadta a Gazdasági Osztály azon javaslatát, hogy a gyermekotthont a pártközpont üzemi napközi otthonává szervezzék át.² A következőképpen kívántak eljárni: „*fokozatosan* megváltunk azoktól a gyermekektől, akiknek szülei nem pártalkalmazottak, és a jövőben csak pártalkalmazottak, beleértve a Központi Vezetőség és a Központi Ellenőrző Bizottság tagjai gyermekeit, vesszük fel a Rákosi Mátyás Gyermekotthonba”. Ennek végső so-

² Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) M-KS 276. f. 55. cs. 71. ó. e.

ron az lett a következménye, hogy 1953-ra már hét intézmény tartozott a Rákosi Mátyás Gyermekotthonok közé.

Döme Piroska 2002-ben megjelent visszaemlékezésében szerepel egy 1946-ból fennmaradt házirend, amely jól mutatja azt, milyen presztízst jelentett a párttagoknak, ha ezekbe az otthonokba járathatták a gyermeküket, illetve azt is, milyen szigorú előírásoknak kellett megfelelniük nemcsak a gyerekeknek, hanem a szülőknek is. A megfelelő pedagógiai nevelést biztosította, hogy nem kisebb személyiség, mint Pikler Emmi, a kor vezető gyermekorvosa vezette az intézményt 1946-os lemondásáig.

A korabeli viszonyokat ismerők, illetve az abban a korban felnőtt generációk valószínűleg azt gondolnák, hogy egy ilyen kiemelt intézményben a gyermekek más bölcsődékbe, óvodákba járó társaiknál sokkal jobb ellátásban részesültek, és nevelésük, egészségügyi ellátásuk kifogástalan volt. Erre cáfol rá az az 1953 februárjában készült feljegyzés, amelyet Bíró Mihály (az MDP KV tagja) küldött Rákosi Mátyásnak az otthonokban „megmutatkozó problémákról”. Ebből kiderül, hogy hiába kapott az intézmény kiemelt támogatást a párttól (például 1948 júliusában és augusztusában havi 70 000 forintnyi támogatást!), mégis anyagi gondokkal küzdött, s ez oda vezetett, hogy nem alkalmazhattak eleget a jó nevelőkből, pedagógusokból, orvosokból és nővérekből. A hiány már olyan körülményeket teremtett az otthonokban, hogy a szülők sokszor nem is engedték el gyermekeiket a bölcsődékbe, óvodákba. Rákosi a feljegyzés kézhezvétele után azonnal felülvizsgálatot kért az ügyben Sátor Jánostól. Sátor a mellékelt dokumentum tanúsága szerint az intézmények rossz állapotának legfőbb okát abban látta, hogy 1950 májusában állami kézbe kerültek az otthonok, s ezzel a párt közvetlen irányítása és ellenőrzése megszünt felettük.

Több javaslatot is felvetett a körülmények javítása érdekében, amelyek egy 1954. májusi tájékoztató jelentés alapján meg is hozták a várt eredményt – már ami az alapvető egészségügyi és a pedagógiai állapotokat illeti.

A dokumentum érdekessége, hogy írója hangsúlyozza a szülői háttér és az otthoni nevelői munka fontosságát és azt, hogy nincs megfelelő viszony a szülők és az intézmények vezetői, illetve dol-

gozói között. A szülők elrontják gyermekeiket, ami szerint „azt a veszélyt rejti magában, hogy a pártfunkcionáriusok gyermekei elszakadnak a reális élettől, követelődzöek, makrancosak, önzöek lesznek, és ezekhez hasonló kispolgári tulajdonságokat szednek magukra”.

Ennek megakadályozására Korom Mihály (ekkor szintén KV-tag) azt látta a legjobbnak, ha szakértőket küldenek ki a Szovjetunióba „az ottani óvodai nevelés tanulmányozása céljából”. Hogy ez a törekvés megvalósult-e, és ha igen, milyen tapasztalatokat szereztek a kiutazó pedagógusok, az már egy másik cikk témája lehet.

II.

Dokumentumok

Döme Piroska: Családtörténet. Budapest, 2002. (Részlet)

Azt, hogy ennek az időszaknak milyen is volt a légköre, milyen hajszoltságban léteztünk, jól mutatja egy irat, amit 1946 februárjában dátumoztak.

„Szeretnénk, ha a Rákosi Mátyás Gyermekeházban boldog, békés családi otthon nyújtana azoknak a gyerekeknek, akik az utolsó évek folyamán sokat hányódtak, és sem kellő nyugalomban, sem kellő ellátásban nem részesültek. Mindezek a szigorúnak látszó rendelkezések, amelyeket az alantikban adunk át a szülőknek, ezt az egyetlen célt szolgálják.

Családi otthonban, nyugodt légkörben, a vidám, megelégedett gyermekek szociális lényekké válnak, akik beleilleszkednek a közösségbe, aktív részt vesznek az otthon munkájában, de emellett megtanulnak önállóan élni. Öntudatos, munkabíró és munkát szerető embereket kívánunk nevelni, akik előbb az Otthonnak, majd később a nagyobb közösségnek, a társadalomnak hasznos tagjai lesznek. El akarjuk feleltetni ezekkel a gyerekekkel, hogy

valamikor a családban a szülőket munkájukban akadályozták, és tehertételek voltak.

Hogy eredményt érjünk el, a szülők segítségére van szükség. Ez a segítség kétirányú: a) az Otthon házi szabályzatát pontosan be kell tartani. Ha a szabályzat bármely pontjának értelmét és célját nem ismerné fel, úgy lépjen érintkezésbe a vezetőséggel. Minden szülő csak akkor tud az Otthon célkitűzéseinek értelmében bánni gyermekével, ha az Otthon elvi álláspontját és annak alapján leszögezett házi szabályzatát nemcsak betartja, hanem magáévá is teszi, átérti és átérzi. b) Az Otthon vezetőségét mindenről tájékoztatnia kell, ami gyermekével közvetve, vagy közvetlenül összefügg. Nevelési problémáit is az Otthon vezetőségével egyetértésben kell megoldania.

HÁZI SZABÁLYZAT

1. Minden gyermek nevelője, mielőtt a gyermek az Otthonba kerülne, megbeszélést folytat az Otthon vezetőjével. Így a gyermeket és a szülőt (nevelőt) megismeri a vezetőnő.

2. A bejáró gyermeket fél nyolc és kilenc óra között kell az Otthonba beadni. Az elvitel időpontja fél hat és fél hét óra között van. Az a szülő, aki egy hónapban három esetben többször az időpontokat nem tartja be, minden figyelmeztetés nélkül a következő hónap elsején visszakapja gyermekét, és többé nem tarthat igényt felvételére. A gyermek átvétele és átadása fűtött előszobában történik egy gondozónő jelenlétében. Nem lehet tehát kívánni, hogy a pontatlan szülők miatt az otthon szigorú belső rendje felboruljon. (A gondozónők beosztására figyelemmel kell lenni, akik 9 óra után gyermekcsoportjukat látják el. Este fél hét után pedig ügyvezetéssel foglalkoznak.)

3. A szülőknek az Otthonba belépni a legszigorúbban tilos. Ha ezt nem tiltanánk el, akkor munkánk lehetetlenné válna, mert a rövid időre megjelenő szülő saját gyermekét nyugtalanítja, aki pedig a többi gyereket megzavarja. Ez alól kivétel nem tehető, mert ami az egyik szülőnek megengedhető, azt a másiknak sem tilthatnók meg. Egyszerre több, esetleg tíz-húsz szülő jelenléte pedig olyan felfordulást okoz, hogy óráig nem lehet a nyugalmat helyreállítani.

4. Az Otthon megnyitásakor közöljük a fogadó órák időpontját, amikor tanácsért, vagy panasszal fordulhatnak a szülők (nevelők) személyesen az illetékesekhez. A fogadószoa a gyermekek tartózkodási helyétől elkülönített helyiség. Eltanácsolás terhe mellett ilyenkor is tilos a gyermekeket felkeresni. Sok éves nevelői tapasztalat, hogy a szülői látogatás csak a szülőknek kellemes, a gyerekeket nagyon zavarja, és minden gyerek közül a saját gyereket a legjobban.

5. A szülők a vezetőséggel előre elkészített cédulák beküldése útján érintkeznek. Ugyancsak előre elkészítve kapják meg a választ. Ha szükségesnek mutatkozik, akkor előzetes megbeszélés alapján a gyogyepedagógus vezetőnő fogadja, esetleg az otthonában fel is keresi a szülőt. Egyébként havonta egyszer szülői értekezleten megbeszélhetők a problémák. Időközönként a szülők az Otthont megtekinthetik.

6. A gyermekek állandó egészségügyi felügyelet alatt állnak.

7. Havonta háromszor minden bejáró gyermek igényt tarthat bent alvásra.

8. Ennivalót behozni tilos. Terveink szerint az Otthon által nyújtott étkezés minden gyermeknek bőségesen elég. A bejáró gyermekek számára a többlet ételt a szülőknek módja van az otthoni reggelinél és vacsoránál nyújtani. A gyerekek közösen étkeznek, nincs rá mód tehát, hogy egyesek jobbat vagy mást egyenek, mint a többiek. (Kivétel a diétás étkezés.) A kenyérgyegen kívül más élelmiszerjegyet előre nem kell leadni... Ha a szülők egyike-másika mégis valami élelmiszert kívánna juttatni, azt az egész közösség számára vagy az érdekelt gyermek csoportja számára köszönettel vesszük.

9. A bentlakó gyermeket vásár- és ünnepnapokon hozzátartozók egész vagy fél napra elvihetik. Hogy ne fájjon a másik gyermeknek, akit nem visznek el, az átvétel az előszobában történik.

10. Az Otthonnak vannak játéakai. Ha valamelyik gyermek játékot kap hazulról, az ott közös, felelősséget nem vállalunk érte.

11. A szülőkre kirótt havonkénti összeg befizetésével ne késlekedjenek... Felajánlásokat szívesen nyugtázunk.

Ismételten felhívjuk a szülők figyelmét, hogy a házirendet védő szabályokat tartsák be, mert csak így tudjuk a nyugodt, békés légkört megteremteni...

Különösen az első időkben fog sok nehézség felmerülni. Ezekben az időkben fokozottabb együttműködést kérünk a szülőtől. Eleinte a szülők türelmére is szükség van. Ne várjunk gyorsan túl nagy eredményt. Gondoljunk arra, hogy a háború által lerombolt, tönkretett Magyarországot sem lehet napok, hetek, sőt hónapok alatt újjáépíteni. Ugyanúgy nem lehet a nyugtalan, sokat szenvedett gyerekeket napok alatt rendbe hozni, békéssé, nyugodttá varázsolni. A gyermek lelkileg, testileg finom építmény, amelyet csak gondos, türelmes munkával lehet felépíteni.

Tudjuk, hogy az Otthon befogadóképessége nem felel meg a szükségletnek. Sajnos, szűkek a keretek. Újabb gyereket felvenni csak úgy lehet, hogy ha valamilyen okból egy-egy gyerek kimarad. A Rákosi Gyermekotthon elsősorban pártmunkások gyermekei részére épült, és ha újabb gyermek felvétele válik szükségessé, ez csak úgy lenne lehetséges, ha helyette más gyermeket távolítunk el az Otthonból. Hogy melyik gyerek legyen az, aki helyét az újnak átadni kényszerül, azt a párt káderosztálya határozza meg.

Egyik hely sem végleges, bármelyik gyerekkel előfordulhat, hogy külső vagy belső okok miatt kénytelenek vagyunk az Otthonból eltanácsolni. Erről a szülőket időben értesítjük, és igyekszünk tanáccsal vagy más módon segítségére lenni.

A fenti szabályzatot elolvastam és annak minden pontját – a fegyelmi részét is – magamra nézve kötelezőnek elismerem.

Budapest, 1946. február...

II.

Feljegyzés

a Rákosi Mátyás Gyermek- és Csecsemőotthonokban megmutatkozó problémákról³

Kedves Rákosi elvtárs!

A Rákosi Mátyás Gyermekotthonok működése – amelyekben főként pártalkalmazottak és vezető állami funkcióban lévő elvtársak gyermekei vannak – nagyban segítette az apparátusban dolgozó elvtársak nyugodt munkáját, gyermekeik fejlődését.

³ MOL M-KS 276. f. 65. cs. 57. ó. e.

Azonban az utóbbi időben az otthonok működése nem felel meg sem egészségügyi, sem pedagógiai szempontból. Ennek hatását érezni lehet egyes elvtársak, egyes osztályok munkájában.

Ez tette szükségessé, hogy az MDP Közp. Székházi Pártbizottsága, Szakszervezeti Bizottsága a Pártgazdasági Osztállyal együtt megvizsgálja ezt a kérdést. A Pártgazdasági Osztály egy orvoscsoportot küldött ki az otthonokba. A Pártbizottság az otthon vezetőjével, párttitkárával, egyes otthonok pártcsoportfelelőseivel, szülőkkel és az otthon vezetőorvosával, illetve az orvoscsoport egy tagjával megbeszélést tartott, majd napirendre tűzte a kérdést.

1. A megállapított legfőbb hiányosságok a következők:

1. *Magas a megbetegedések száma – köztük a fertőző betegké is –, amelyekkel szemben az ellenintézkedések hiányosak.* Pl. a fertőző betegségek száma 19 (májgyulladás, szamárköhögés stb.), ezenkívül több tüdőgyulladás, középfülgyulladás és túlnyomó részben hűléses megbetegedés van. Ezek a szülők aggodalmát váltják ki, ezért nagyarányú a hiányzások száma. Pl. amíg a múltban 10-15%-os volt a hiányzás, az utóbbi három hónapban (okt.–dec) 19%, 32%, illetve 45%-ra emelkedett.

2. *A hiányzások okáról, a megbetegedések minőségéről rendszeres feljegyzést nem vezetnek: a gyermekek fejlődésre vonatkozó adatok, sőt a betegségek regisztrálása is inkább alkalmi és szakszerűtlen.* Így azután nincs kialakult kép a betegség lefolyásáról, kezeléséről, esetleg visszamaradt bajokról, sőt egyes esetekben még arról sem, hogy beoltották-e a gyermeket vagy sem. Hasonló a helyzet a dolgozók egészségügyi leleteinek kezelésénél is, ennek folytán egyik pedagógus – aki bacilusgazda – maga fertőzte meg a gyermekeket, akikkel együtt aludt. A fertőzést egy másik óvodába is átvitték.

Általában a fertőző betegség elterjedésének korlátozása nem kielégítő, az otthonokban nincsenek megfelelő elkülönítő helyek: még ideiglenesen sem. Pl. a betegség esetén abban a csoportban, ahol a betegség történt, felvételi zárlat van, de az autóbuszon és a közös váróhelyiségben az egészséges és a fertőző beteg gyermekek érintkezésbe kerülnek egymással. A szennyes ruhák tisztításakor a ragályos betegségben lévő gyermek ruhája is együtt van a többi

szennyessel. A szállítókosárba – anélkül, hogy kimosnák vagy szellőztetnék – belerakják a tisztaruhat.

3. *Az orvosok száma kevés, az sem mind megfelelő – a hibák egy részének ez is oka.* Így előfordul az, hogy a Bólyai u-i otthonban a betegszobás teendőket egy elsősegély-tanfolyamot végzett dolgozó látja el, aki a gyermek megbetegedése esetén az orvost telefonon tájékoztatja a gyermek állapotáról: az annak alapján ítéli meg a teendőket. A többi otthonokban is az orvos távollétében előforduló megbetegedés esetén egészségügyi vonatkozásban járatan gondozónők tájékoztatása alapján történik intézkedés. Az orvosi irányítás nem egységes, sem a betegség súlyosságát, sem a tanácsadást illetően, ami fokozza az egyébként is hiányos képzettségű gondozónők tanácsstalanságát.

4. *A szükséges felelősségérzetet nem érezni az otthonok, egyes orvosok munkájában: az előírt higiéniai szabályokat figyelmen kívül hagyják, ezzel a fertőző és egyéb betegség megelőzését nehezítik.* Pl. a Kmetty u-i óvodában nincsenek fogkefék, szájmósópoharak. Az evőeszközök és gyógyszerek bevételére szolgáló kanalak kezelése sem megfelelő gondossággal történik (közös fésű, gyermekek törülközői összekeverve, kevés éjjeliedény, felnőttekkel közös w.c., piszkos konyha stb.) *Több esetben a szülők felhívásait figyelmen kívül hagyják,* amely körülmény a gyermekek komolyabb megbetegedésére vezetett. Így kapott tüdőgyulladást Bakó elvtársnő és Csatár elvtárs gyermeke. Szűszné skarlatos gyermekéhez dr. Hoffmanné hívásra sem ment ki, végül a szülő a Szt. László kórházba vitette, ahol ma is fekszik.

5. *Az otthonokban nincs egységesen kialakított életrend: ez nem az orvosok, hanem az egyes gondozónők felfogásának megfelelően alakul.* Pl. otthononként változik – még az otthonon belül is csoportonként és naponként – a levegőztetés, alvás, étkezés, foglalkozás, öltözködés, torna stb. ideje, módja. Több megfázásos betegség is ezekből ered.

6. *Az éberség terén is hiányosságok mutatkoznak.* Pl. jelenleg is olyan idegen orvos lakik az otthon épületén belül, akinek a Jointtal⁴ van kapcsolata, és különböző idegen személyek járnak

⁴ American Jewish Joint Distribution Committee. New York-i székhelyű zsidó segélyszervezet.

fel a lakására, ami az élelmiszerraktár mellett van. Bár a helyszűke fennáll, többszöri sürgetés ellenére sem tették ki az épületből. Előfordult az egyik otthonban, hogy a gyógyszereszekrény gyermekek részére is hozzáférhető, nyitott állapotban volt. A beteg gyermek receptjén a szülő nevét, adatait is feltüntetik, ami lehetőséget ad egyes bizonyos gyermekek ellen irányuló cselekményre.

II. A felsorolt hiányosságok a következő okokból erednek:

1. A K. M.⁵ és az Eg.ügy. Min.⁶ részéről nem foglalkoztak kellő felelősségérzettel a gyermekotthonok irányításával, ellenőrzésével, a káderek nevelésével, problémáival (Ebben a gyermekotthonok felső vezetésének megosztottsága is szerepet játszik.) Egyik minisztérium sem állított be külön felelőst a gyermekotthonokhoz. – Mint a vezetőorvos mondja: két év alatt a két minisztérium részéről semmiféle intézkedést, utasítást vagy bírálatot nem kapott, bár több esetben jelzett az otthon vezetőjével együtt különböző hibákat. Jellemző, hogy a múlt év őszén a K. M. részéről vizsgálatot folytattak az otthonokban, de semmi lényeges dolgot nem fedtek fel, sőt azt mondták, hogy „Virág elvtársnő látja nagyon sötéten a helyzetet”. Pedig a hibák jó része már akkor is fennállott. Nincs tisztázva, hogy a vezetőorvos bizonyos probléma esetén hova fordulhat hivatalosan. *Nincs kialakítva a személyi felelősség: nem érvényesül a felelősségre vonás elve:* így sok esetben figyelmen kívül hagyják az orvosi figyelmeztetést, az előírt rendszabályokat (fertőzési zárlat, higiénia, adatszolgáltatás stb.).

2. A *Pártgazdasági Osztálynak a felelőssége is fennáll*, mivel a Titkárság határozata végrehajtásának pártszerű ellenőrzését elmulasztották. Pl. a Pártgazdasági Oszt. operatív módon foglalkozott az otthonokkal, megcsorbítva ezzel a minisztérium jogát, így a minisztériumok nem is érezték magukat felelősnek az otthonokért. Ugyanakkor a vezetőorvosnak a gyermekotthonok egészségügyi helyzetére vonatkozó javaslata Szabó elvtársnál⁷ hosszú ideig elhevert.

⁵ Köznevelési Minisztérium.

⁶ Egészségügyi Minisztérium.

⁷ Szabó István az MDP KV Pártgazdasági és Ügykezelési Osztályának munkatársa.

3. *Politikai vonalon sincs egységes irányítás: hiányzik az otthonokon belül az erős pártszervezet, amely a megfelelő politikai, felvilágosító munkát vinné.* A párttitkár elvtársnő nem eléggé képzett, ugyanakkor túlhalmozzák munkával, így a főváros több pontján lévő otthonok csoportfelelősével nem tart megfelelő kapcsolatot: nem ismeri a megmutatkozó problémákat. A VI. ker-i Pártbizottságtól sem kapta meg a megfelelő segítséget, amely harmadrendű kérdésként kezeli az otthonokat. A pártbizalmiak összetétele sem megfelelő. Mindezek folytán a pártszervezet – bár a munkaterület jellege megkívánja – egészségügyi, pedagógiai kérdésekkel nem foglalkozik.

4. *Az otthonokban nem folyik szervezett egészségügyi továbbképzés.* Ez lehetőséget ad arra, hogy a betegséget felületesen, tévesen bírálják el. Nem folyik betegséget megelőző munka, ami az orvoshiány okozta bajokat növeli.

5. *Nem megfelelő a kapcsolat az orvosok és a gondozók között, nem bíznak a gondozókban: mellékes ügyként kezelik az otthonok egészségügyi problémáit, és nem közlik a gondozónőkkel a betegséget és azt, hogy mit tegyenek adott esetben. Nem tanítják őket.*

6. *Nincs meg a megfelelő kapcsolat az otthon vezetésége, nevelői és a szülők között sem.* Hosszabb távollét esetén teljesen megszűnik a kapcsolat az otthon és a szülők között. Így nincs biztosítva a gyermekek egészségügyi, pedagógiai nevelésének összehangoltsága.

7. *Hiányosságok mutatkoznak a szülők magatartásában is, nem segítik eléggé az óvoda munkáját, egyes esetekben bizonyos közömbösség, sőt felelőtlenség is mutatkozik a gyermekek nevelésével kapcsolatban.* Pl. gyakori eset az, hogy a meghívott 90 szülő közül 19-en vesznek részt a szülői értekezleten, a szülői fogadóórákat nem veszik igénybe, ugyanakkor a felmerült panaszok esetén nem az otthon vezetéségéhez, hanem a vezető elvtársakhoz fordulnak, vagy fertőző beteg gyermeket figyelmeztetés ellenére is beküldik az otthonba, fertőzésnek kitéve a többi gyermeket is.

8. *Végül felelősség terheli a Székházi Pártbizottságot és Szakszervezeti Bizottságot – amelynek ugyan hatáskörén kívül esik e terület –, mivel az otthonokban többségében az apparátusban dolgozó elvtársak gyermekei vannak, és nem figyelt fel kellő időben az ottani állapotokra, a megmutatkozó hibák okaira.*

Javaslatok a hibák kiküszöbölésére:

1. Biztosítani kell a két minisztérium részéről a gyermekotthon irányítását, ellenőrzését. Mindkét minisztériumban külön felelős személyt kell kijelölni, aki az egészségügyi, illetve pedagógiai ellenőrzésért felelős. Szükséges az orvosok és pedagógusok számának felemelése, és tisztázni kell, hogy a felmerült probléma esetén a vezetőorvos hivatalosan hová fordulhat. Ki kell alakítani a személyi felelősséget, a felelősségre vonás elvét. E célból tisztázni kell úgy orvosi, mint pedagógiai, illetve az otthon vezetése szempontjából a beosztott személyek hatáskörét, jogkörét, felelősségét.

2. Szükséges, hogy a Pártgazdasági Osztály szociális részlegén külön személyi felelőst állítsanak be, aki kizárólag a K.V. Apparátusban dolgozók szociális problémáival, köztük a gyermekotthon kérdésével is foglalkozik.

3. Meg kell javítani a gyermekotthon pártszervezetének politikai, felvilágosító munkáját. A VI. ker-i Pártbizottság több, konkrétabb segítséget nyújtson az otthon pártszervezetének, a pártszervezet vezetősége a munkaterület jellegének megfelelően egészségügyi, pedagógiai munkával kapcsolatos problémákat tűzzön napirendre: a bizalmiakat is ennek megfelelően válassza ki, elsősorban a gondozónők, pedagógusok közül.

4. *Kötelezővé kell tenni a gondozónők és pedagógusok részére a szakmai továbbképzést.* Elő kell segíteni a felelősségérzet kialakulását az egészségügyi rendszabályok betartása, a megbetegedések megelőzése érdekében. Javítani kell az orvosok és a gondozónők közötti kapcsolatot: közöljék a gondozónőkkel a betegséget, és tanítsák őket.

5. *Az otthon vezetősége és a szülők közötti kapcsolat megjavítása érdekében* biztosítani kell, hogy a szülők kapjanak tájékoztatást gyermekük fejlődéséről, egészségi állapotáról, az esetleges tennivalókról. A szülők is tájékoztassák e kérdésről az otthon vezetőségét. E célból szükséges az otthonok dolgozóinak óvodánkénti összehívása, majd ezt követően a szülőknek is óvodánkénti összehívása, ahol a jelentésben foglalt problémák alapján az otthonok dolgozói, illetve a szülők feladatát megtárgyalják.

6. *A Székházi Pártbizottság és a Szakszervezeti Bizottság nyújtson több segítséget az otthon pártszervezetének, tűzze napirendre*

párttaggyűlés keretén belül, a szakszervezeti csoport munkájában, a gyermekneveléssel kapcsolatos problémákat és a szülők feladatait. Meg kell szervezni egészségügyi előadások tartását, filmek bemutatását a szülők részére.

Budapest, 1953. február 2.

Eltársi üdvözléssel:

Bíró Mihály (aláírás)

/titkár/

III.

Kézzel írt sajtópapír⁸

L. Sátor e.

Kérem jelentését:

Ki viseli az anyagi terheket.

Kiknek a gyerekei vannak az otthonokban.

Ki utalja be a gyerekeket?

Miért nem foglalkozott az otthonnal?

53-II-3. R

IV.

L. Bíró Mihály e.

Visszavárólag!

53-III-1. R. (kézzel utólag ráírva)

Rákosi elvtárs kérdéseire az alábbiakat jelentem:⁹

1. Ki viseli az anyagi terheket? Láttam: Bíró Mihály 1953.III.2.

A gyermekotthonok fenntartási költségei a Köznevelési Minisztérium költségvetésében vannak előirányozva. Egy gyermeknek a napi ellátása kb. 22-24 Ft-ot tesz ki, melyből az étkezési költség 7.84 Ft (bentlakásos otthonban 11.20 Ft).

A szülők hozzájárulása fizetésük 5%-a, abban az esetben, ha mindkét szülő dolgozik, a magasabb fizetésű házastárs fizetésének az 5%-a. A második gyermek után további 2%-a, a harmadik

⁸ MOL M-KS 276. f. 65. cs. 57. ó. e.

⁹ MOL M-KS 276. f. 65. cs. 57. ó. e.

gyermek után téríteni nem kell. Ez átlagosan kb. havi 83 Ft-os térítésnek felel meg, 25 Ft-tól 250 Ft-ig.

Folyó évre a Rákosi Gyermekotthon kiadásainak fedezésére a Közoktatásügyi Minisztérium 4 409 000 Ft-ot tervezett meg, melyből a szülők térítéséből előreláthatólag 600 000 Ft bevétel lesz.

Jelenleg 7 gyermekotthon van 597 férőhellyel, amelyből az e heti kimutatások alapján 483 van betöltve.

2. Kiknek a gyermekei vannak az otthonokban?

Pontosan kimutatni jelenleg nem tudom az otthonok rossz adminisztrációja következtében, az adatok, amelyeket megvizsgáltunk elavultak, azóta többen más funkcióba kerültek, csupán a pártapparátusban lévők gyermekeire vonatkozólag vannak pontos adataink. Ennek alapján az otthonban 254 gyermek politikai munkatárs, 48 gyermek adminisztrátor, 8 gyermek technikai munkatárs gyermeke. Az állami funkciókban lévők gyermekeire vonatkozólag adatok megadására 1 hét határidőt adtam, amit pótlólag bemutatok.

3. Ki utalja be a gyermekeket?

A beadott kérelmek és javaslatok alapján a Pártgazdasági Osztály (az utóbbi másfél évben Szabó István elvtárs).

4. Miért nem foglalkozott az otthonokkal?

A párt Titkársága 1950. május 8-i határozatában a gyermekotthonok államosítását elfogadta. E határozat alapján az otthonokat és azok ellenőrzését a párt átadta a Népjóléti Minisztériumnak azzal, hogy az otthon elsősorban a pártalkalmazottak és vezető állami funkcionáriusok gyermekeinek álljon rendelkezésére.

A fentiek alapján feladatommak csak a pártapparátusban dolgozók gyermekeinek az otthonba elhelyezését tartottam. Ennek érdekében foglalkoztam az otthonnal, mégpedig amikor szinte akadályává vált az apparátusban dolgozó szülők csecsemőinek elhelyezése, akkor a központi székház közelében a Kossuth Lajos téren 35 férőhellyel egy bölcsődét létesítettünk, vagy pedig amikor a nagyobb gyermekek elhelyezésével mutatkozott nehézség, biztosítottunk tervhitelt a Bolyai utcai óvoda létesítésére 3-6 éves korú gyermekek napközi gondozására 150 férőhellyel, valamint segítséget nyújtottam a gyermekek üdültetésének megszervezéséhez.

Tevékenységem tehát főleg a gyermekek elhelyezésével kapcsolatos ügyekre terjedt.

Intenzívebben az otthonokkal csak az utóbbi hónapokban kezdtem foglalkozni, amikor a panaszok fokozódtak az otthonra, mint kiderült, helyettesem Szabó elvtárs, helytelenül igen operatívén beleavatkozott az otthonok munkájába, azonban érdemben az ügyeket nem intézte, hanem elfektette, ugyanígy a hiányosságok kiküszöbölésére adott javaslatokat is. Hiányosság volt részemről, hogy erre kellő időben nem figyeltem fel, ennek következtében az otthon munkája romlott.

A felmerült egészségügyi panaszok kivizsgálására kiküldtem egy brigádot, amely megállapította, hogy a szülők panaszai nagyrészt helytállóak. Ezek után felvettük a minisztériummal a kapcsolatot, hogy a szükséges intézkedéseket tegye meg a rendellenességek mielőbbi kiküszöbölésére, és ne fordulhasson elő olyan eset, hogy az OLB¹⁰ létszámcsoökkentési javaslatát, amely a minisztériumra vonatkozott, úgy kezdték végrehajtani, hogy a gyermekotthonok 2 orvos státusát eltörölték, és az orvosoknak a fizetésfolyósítását megszüntették, de azok ennek dacára tovább dolgoztak.

Január elején javasoltam Vas elvtársnak,¹¹ hogy vigyük a Titkárság elé, hogy az otthonokat vegyük vissza a párt kezelésébe, akinek az volt a véleménye, hogy előbb állami vonalon hozzuk rendbe. Ennek érdekében a következők történtek, illetve folyamatban vannak:

1. A Köznevelésügyi Minisztérium javaslatunkra 5 orvosi állást rendszeresített 2 helyett, melyből eddig 3 be van már töltve.

2. Osztályunkra elsejével behozunk egy pedagógus előadót, aki az otthonok ellenőrzését fogja végezni.

3. Köznevelésügyi Minisztériumnak javasoltuk személyzeti vezető beállítását, ami két héten belül fog megtörténni.

4. A Köznevelésügyi Minisztérium különös gondossággal ellenőrzi az otthon munkáját, és a hanyagokkal szemben máris eljárt fegyelmi úton. Fegyelmi és pénzbüntetésüket szabott ki.

Sátor János (aláírás)

1953. február 9.

¹⁰ Országos Létszámbizottság.

¹¹ Vas Zoltán, ekkor a KV tagja a PB rendes tagja.

V.

Szigorúan bizalmas!¹²

Rákosi elvtárs

L. (kézzel utólag ráírva)

MDP Központi Székházi

Pártbizottság

Készült 8. példányban

Inf.73.

Tájékoztató jelentés a Rákosi gyermekotthonok helyzetéről

A Székházi Pártbizottság 1954. május 10-i ülésén – a Szakszervezeti Bizottság jelentése alapján – megtárgyalta a Rákosi gyermekotthonok munkáját.

A Pártbizottság megállapította, hogy ez év januárja óta az otthonok egészségügyi és pedagógiai munkájában az előző időkhöz képest számottevő javulás van. A jelenlegi négy óvoda és három bölcsőde, kettő kivételével, egészségügyi, elhelyezési szempontból kiváló, a Virágárok és Kmetty utcai otthonok adottságai kevésbé megfelelők. Egyes elvtársak szerint helyesebb lenne e két otthon felszámolása. A Pártbizottság véleménye szerint, amíg az apparátus megyei stb. szervezeteinél ezen a téren lévő nehézségeket nem sikerül megoldani, az új otthonok költségeit inkább azok segítésére fordítsa a párt.

A gyerekek ellátásának színvonala főként az élelmezés terén kifogástalan, a területi óvodákhoz képest napi közel 2.50 Ft-tal fordítanak többet az étkezésre személyenkint. Lényegesen jobb a személyzeti ellátottság is. Az otthonok többségében azonban textilhiány van, emiatt pl. a Virágárok utcai bentlakásos óvodában nem tudnak megfelelően fehérneműt váltani, de a többi helyeken is gyakori, hogy a gyermekek saját ruháikban vannak. Az otthonokban általában rend és tisztaság van, a gyermekek egész nap szakképzett pedagógusok felügyelete mellett vannak. Élénkek, önállóak, a fegyelem az év elejéhez képest nagyban javult.

¹² MOL M-KS 276. f. 61. 422. ó. e.

Az orvosok és pedagógusok többsége lelkiismeretesen végzi a munkáját. Az óvónők felkészülése gondos, alapos, munkájuk tervszerű, a modern pedagógiai elveknek általában megfelelő.

A Pártbizottság az eredmények mellett megállapította, hogy az otthonok munkájában jelentős fogyatékoságok is vannak. Ezek közül a legfontosabbak:

1. A nevelő munkából hiányzik az óvodai és az otthoni nevelés egysége. A szülők zöme nemtörődöm magatartást tanúsít az óvodai munkával szemben. Amíg az óvodákban a modern pedagógia elvei szerint nevelik a gyermekeket, odahaza nem aszerint foglalkoznak azokkal, sőt számos esetben csak a nagymamák vagy háztartási alkalmazottak „foglalkoznak” a gyermekekkel, de a szülők is elkényeztetik, mindent megengednek nekik.

Ez a kettősség kétségkívül megnehezíti az óvoda helyzetét, és erősen befolyásolja a munka eredményesebbé tételét. A szülők és az óvoda helyes kapcsolatának kialakításával eddig az óvodán és a szülőkön kívül a Pártbizottság és a szakszervezet sem foglalkozott. Nem tulajdonítottunk nagyobb jelentőséget olyan megengedhetetlen eseteknek sem, amelyek szórványosan ugyan, de előfordultak, hogy a szülők egy része túrhetetlen és sértő hangot ütött meg a pedagógusokkal szemben, akik viszonylag alacsonyabb politikai képzettségük folytán nem merték azt visszautasítani. Ilyen esetek okozták, hogy a pedagógusok jó része fél a szülőktől, és azokhoz képest magukat alárendelt személyeknek tekintik. Mindez visszahatott a nevelőmunkára is.

2. A pedagógiai módszerek általános javulása mellett súlyos hiba, hogy a gyermekkel való foglalkozásban nem jut kellően kifejezésre azok mindennapi életre való nevelése. Nem készítenek maguknak játékot, mindent készen kapnak, nem becsülik azokat, és a gyermekek mindezt természetesnek veszik. A legjobb ételekben válogatnak, makrancoskodnak, egyik fő beszédtemájuk az, hogy ki jár közülük autóval az óvodába, ki autóbusszal, ki milyen márkájú kocsival jár, kinél áll odahaza áv. ór vagy rendőr a kapuban stb. Mindez, párosulva az otthoni nevelés hiányosságaival, azt a veszélyt rejtí magában, hogy a pártfunkcionáriusok gyermekei elszakadnak a reális élettől, követelődzőek, makrancosak, önzőek

lesznek, és ezekhez hasonló kispolgári tulajdonságokat szednek magukra.

3. Nem kielégítő az orvosok és a pedagógusok együttműködése sem. Egyes pedagógusok nem fogadják el az orvos egészségügyi vonatkozású utasításait. Az orvosi dokumentáció még nem teljes. A pedagógusok egyes otthonokban túlzott mértékben használják fel az időt a szervezett foglalkozásokra, így a gyermekek önálló játszása háttérbe szorul. Vannak túlzások is a foglalkozásokban, pl. 2-3 éves gyermekekkel olyan fogalmakat ismertetnek, amelyeket általában csak 5-6 éves korban lehet megkívánni (távol, közel, közelében stb.).

Az otthonok nevelőmunkája gyorsabb fejlődésének egyik gátló tényezője az is, hogy az elvtársaknak nem állanak rendelkezésére kielégítő mértékű szovjet tapasztalatok, de nincs megoldva még az üzemi és területi óvodákkal való tapasztalatcsere sem. A szovjet tapasztalatok hiánya messze túlmenő probléma a Rákosi-otthonok keretein, ez országos viszonylatban jelentkező kérdés.

A Pártbizottság olyan határozatokat hozott, amelyek e hiányosságok megszüntetését célozzák. Mindenekelőtt a szakszervezettel együttesen a jövőben sokkal nagyobb gondot fordítunk az apparátusban dolgozó szülők nevelésére, az érdektelenség, nemtörődömség, az óvodai és otthoni nevelés mai éles különbségének megszüntetésére. Arra kértük a KV Gazdasági Osztályát, az otthon vezetését és a szakszervezetet, hogy rövid időn belül dolgozzák ki az óvoda és a szülők kapcsolatának megjavítása érdekében szükséges tennivalókat.

Kértük az otthon pártszervezete és szakszervezete segítségét a nevelőmunka fokozásában, részükről elsősorban a pedagógusok körében annak érdekében, hogy értessék meg velük: nekünk olyan nevelőkre van szükségünk, akik harcosak, bátrak, akik egyes szülők megengedhetetlen viselkedését vissza merik utasítani, nem érzik magukat a szülőkkel szemben alárendelt helyzetben.

Felhívtuk az otthon figyelmét arra a jelenségre, amely a gyermekek mindennapi életre való nevelése terén ma tapasztalható, és kértük őket, hogy nagyon komolyan foglalkozzanak ezzel a kérdéssel.

E tájékoztató jelentéssel egyidejűleg javasoljuk a Titkárságnak, hogy tegye lehetővé egy delegáció kiküldését a Szovjetunióba (nem csupán a Rákosi-otthon szempontjából) az ottani óvodai nevelés tanulmányozása céljából.

Budapest, 1954. május 20.

A Pártbizottság nevében:
(Korom Mihály)
titkár